

POETO MAIRONIO jauniausiai dukterėčiai Danutei Lipčiūtei-Augienei – 110

Vita ŠIKŠNYTĖ ANDRULIENĖ

2024 metų balandžio mėnesį minime gražią rašytojos, poetės, pedagogės, visuomenės veikėjos, Lietuvos tradicinių vertybių puoselėtojos, poeto, kunigo prelado Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) mylimos dukterėčios – sesers Kotrynos jauniausios dukters Danutės Lipčiūtės-Augienės gimimo 110 metų sukaktį.

Danutė gimė 1914 m. balandžio 14 d. Bernotuose (Raseinių r.). Buvo tryliktas vaikas ūkininkų Kotrynos Mačiulytės-Lipčienės ir Juozo Lipčiaus šeimoje. Nugyvenusi ilgą ir turiningą gyvenimą, mirė 2020 m. spalio 22 d., eidama 107-uosius metus, dar tebesiaučiant COVID'o epidemijai, JAV Konektikuto valstijos Putnamo mieste. Paskutiniuosius savo gyvenimo metus praleido Putname veikiančiuose Palaimintojo Jurgio Matulaičio slaugos namuose.

Lipčių šeimoje išaugo septyni vaikai (Mikalojus, Julija, Teklė, Stasys, Algirdas, Elena ir Danutė). Visi jie paūgėję buvo apgyvendinti dėdės Jono Mačiulio-Maironio namuose Kaune. Maironis juos visus globojo ir išleido į mokslus. Danutė dėdės namuose gyveno ilgiausiai – net dešimt metų. Tuo laikotarpiu ji dažnai matydavo, kaip Maironis skaudžiai pergyvena, kad jo kūryba ir jis pats nepakankamai vertinamas. Tik dėdės ir jį globojusios sesers Marcelės dėka Danutė galėjo siekti mokslo, įgyti žinių ir tapti tikru kultūros žmogumi, puikia pedagoge, mama.

D. Lipčiūtė nuo aštuonerių metų amžiaus mokėsi Kauno „Aušros“ mergaičių gimnazijoje. Besimokydama čia pamėgo literatūrą, pati pradėjo kurti eilėraščius, prozos ir dramos kūrinėlius. Viena jos pjesė 1930-aisiais, minint Vytauto Didžiojo mirties 500-ąsias metines, net buvo suvaidinta gimnazijoje. Baigusi gimnaziją, įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universitetą. Čia studijavo lituanistiką, prancūzų kalbą ir literatūrą, aktyviai dalyvavo ateitininkų draugijos „Šatrija“ veikloje. Studijas baigė 1937-aisiais. Gavusi Lietuvių-prancūzų draugijos

Danutė Lipčiūtė-Augienė 1937 m. Fotografas Karlas Baulas. Nuotraukos originalas saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje

stipendiją, išvyko į Paryžių, kur Sorbonos fonetikos institute 1937–1939 m. tobulino žinias, bendravo su tuo metu šiame mieste studijavusiais kitais lietuviais. Tarp jų buvo ir iš Plungės krašto kilęs jaunas dailininkas Paulius Augustinavičius (1909–1960), kurio grafikos kūrinių ciklas „Žemaičių vestuvės“ 1937–1938 m. pasaulinėje parodoje Paryžiuje buvo įvertintas Garbės prizui.

Danutės ir Pauliaus meilė, sugrįžus po studijų į Lietuvą, buvo vainikuota vestuvėmis. Greitai vienas po kito jiems gimė keturi vaikai.

(Nukelta į 20 p.)

Seserys Lipčiūtės. Iš kairės: Julija, Teklė, Elena, Danutė. Fotografas nežinomas. Nuotraukos originalas saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje

1939–1941 m. Danutė mokytojavo Kauno gimnazijose, kaip ir anksčiau buvo aktyvi ateitininkų draugijos „Šatrija“ narė. 1944 m., artinantis frontui, siekdami išvengti represijų, šeima pasitraukė į Austriją. Tokį sprendimą Danutė ir Paulius priėmė kartu, nes abu žinojo, kad tikėtina, jog likę Lietuvoje, mirčiai pasmerks ne tik save, bet ir vaikus; tada tiek Danutės, tiek ir Pauliaus artimieji jau buvo nukentėję nuo sovietų.

Sunkus tais paskutiniaisiais karo ir pirmaisiais pokario metais buvo pabėgėlių gyvenimas svetur. Austrijoje mirtis pasiglemžė mažąjį sūnelį Saulių. Šeima, kiek atsitiesusi nuo netekties, išvyko į Vokietiją, ten kurį laiką gyveno pabėgėlių stovykloje. Vaikai buvo maži, duonos ne visada užtekdavo, bet Danutė ir Paulius kūrybos nepamiršo. Paulius pradėjo dirbti literatū-

Lipčių šeima. Pirmą iš kairės ant žolės sėdi Danutė Lipčiūtė. 1924 m. Fotografas nežinomas. Asmeninio archyvo nuotrauka

ros ir meno žurnalo „Mintis“ dailės skyriaus redaktoriumi, kūrinius eksponuodavo parodose, Danutė eilėraščius skelbdavo leidinyje „Žiburiai“.

1949 m. D. ir P. Augustinavičiai su vaikais persikėlė į JAV. Ten gyvenimą kurti pradėjo dirbdami žemės ūkyje, bet netrukus vėl sugrįžo prie kūrybos. Čia Danutė įsitraukė į „Šatrijos“ draugijos ir rašytojų veiklą, dalyvaudavo kūrybos vakaruose, kultūriniuose renginiuose, rašė eilėraščius, poemėles, prozas vaizdelius, pasakas, nedideles pjeses, pabandė jėgas ir publicistikoje, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje.

Danutė pirmuosius savo eilėraščius paskelbė 1932 m. moterų kūrėjų žurnale „Naujoji vaidilutė“. Vėliau jos kūrinius skelbė ir kiti leidiniai: „Aidai“, „Ateitis“ (Lietuva), „Žiburiai“ (Vokietija), „Eglutė“, „Draugas“, „Šv. Kalėdų aidai“, „Aidai“, „Ateitis“ (JAV) ir kt. Jos pjesės „Užburti vaikai“, „Ropė“, „Velykos“, „Kalėdų žvaigždė“, „Meškos mokykla“ buvo vaidinamos JAV lietuvių bendruomenės sambūriuose.

Dauguma Danutės kūrybos skirta vaikams. Ne viskas dar skelbta – nemažai jos darbų liko rankraščiuose.

Išleistos D. Lipčiūtės-Augienės knygos:

„Pupos pasaka“, Čikaga (1970), Vilnius (1995);

„Močiutės dovanėlė-abėcėlė“, Čikaga (1976), Kaunas (2004);

„Močiutės pasakos“, Čikaga (1983, 1985);

„Eilėraščiai mažiems nedideliems“, Vilnius (1992).

Dalį šių knygelių iliustravo Danutės vyras.

Gyvendamas JAV, P. Augustus-Augustinavičius dirbo komercinėje meno įstaigoje, radęs laisvesnio laiko, kurdavo – tęsė „Žemaičių Kalvarijų“ ir „Žemaičių simfonijų“ ciklus, iliustravo knygas, dalyvavo parodose, sukūrė iliustracijas Vytauto Mačernio knygai „Poezija“ (tai paskutinis jo darbas).

Po gana ankstyvos vyro mirties Danutė liko viena su vaikais – Rasa, Džiugu, Jurgiu, Rūta. Tuomet ji dirbo Čikagos Lojolos universitete, kuriame jo darbuotojų vaikai turėjo teisę mokytis nemokamai, tad šiame universitete Danutės ir Pauliaus vaikai tais laikais gavo puikų išsilavinimą.

Danutė po vyro mirties rūpinosi vyro kūrybiniu palikimu: daug jo darbų padovanojo dabartiniam Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui bei Vilniaus universiteto Grafikos kabinetui. Ji daug metų rūpinosi, kad Maironio lietuvių literatūros muziejų pasiektų JAV mirusių lietuvių rašytojų kūrybinis palikimas, konsultuodavo šio muziejaus darbuotojus.

D. Lipčiūtė-Augienė labai ilgėjosi Lietuvos, tad, atsiradus galimybei, nuo 1976 m. čia vis atvykdavo. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, čia ją galėjai sutikti beveik kasmet. Aplankydavo savo tėviškę – buvusio Mačiulių dvarelio vietą. Ten stovi jos tėvų buvęs namas, kuriame nuo 1989 m. veikia poeto Maironio tėviškės muziejus, nuėdavo ir į Pasandravį, kur Mačiulių šeima kurį laiką ūkininkavo, susitikdavo su giminėmis, nuveždavo gėlių į Betygalos kapines, kur amžinam poilsiui yra atgulę jos tėvai, seneliai, kiti artimieji ir draugai, dalyvaudavo Kaune ir kitose Lietuvos vietose vykusiuose kultūros renginiuose, juose skaitydavo savo kūrybą.

Su Danute draugiškus santykius ilgą laiką palaikė Maironio žemietė, ilgametė buvusios Raseinių rajono Pikčiūnų aštuonmetės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja, maironiečių būrelio įkūrėja ir vadovė, Maironio gyvenimo tyrinėtoja bei kūrybos puoselėtoja Valerija Bakšytė Rimkienė (1929–2021). Mokytoja Valerija surinko kone visų dar buvusių gyvų Maironi mylėjusių ir gerbusių artimų žmonių prisiminimus bei pasirūpino, kad jie nugulėtų ant popieriaus ir taip būtų išsaugoti.

Danutės Lipčiūtės-Augienės prisiminimai užrašyti 1975 metais. Šis tekstas iki šiol niekur nėra publikuotas, nėra taisytas, redaguotas – jis šiame žurnale skelbiamas pirmą kartą.

(Nukelta į 22 p.)

Poetas, kunigas prelatas Jonas Mačiulis-Maironis. 1924 m. Dailininkas Jonas Janulis. Portretas saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje

Danutė Lipčiūtė-Augienė su teta Marcelė Mačiulytė. 1922 m. Fotografas nežinomas. Nuotraukos originalas saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje

Vitos Šikšnytės Andriulienės nuotraukose: Maironio jauniausios sesers Kotrynos Mačiulytės-Lipčienės šeimos namas Bernotuose (Raseinių r.), kuriame ji gyveno nuo 1915 iki 1929 metų (dabar čia veikia Raseinių rašto istorijos muziejaus filialas – Maironio tėviškės muziejus) ir šio muziejaus ekspozicijos fragmentas 2023 metais

PRISIMINIMAI APIE MAIRONĮ

Jonelis vėžius gauda

Gražios Bernotų, Maironio tėviškės, apylinkės. Luknės ir Sandravos upeliai, jų santaka, nuolaidūs ir statūs krantai, pilni lakštingalų, konvalijų, žibučių ir riešutų. Vaistažolių, žemuogių ir ramunių. Luknė nėra gili, bet vingiuota. Vietomis platesnė, vietomis – peršokama. Bet pilna žuvies ir vėžių. Užaugusi Pranutė labai skaniai išvirdavo vėžius. Taip ir matau raudonuojančius kupinose lėkštėse. Jonelis mėgdavo eiti vėžiauti. Dieną vėžiai miega. Gaudyti eidavo vakarais ar naktį. Naktigonėn išjoję ar tyčia žūklėn išsirengę kaimo vyrai sudegiodavo šiaudų kūlius prie kranto. Tada nė balanos nereikėdavo žiebti tikrinant sietelius, kuriuose kabodavo rūpestingai nuluptos varlės... Šiurpu dabar apie tai rašyti, o kartą esu ir pati vieną varlę lupusi... Atsimenu, sunkiai ją suradau, pykau ant garnių, kam jie varles išgaudo... Išalkę vėžiai, užuodę varles, ropoja iš urvų ir sulipa į sietelius užkandžiauti. Belieka pakelti sietelį ir surankioti smaguriautojus... Vėžių gaudymas vaikams – neeilinė pramoga. Žinoma, tėvai retai juos leidžia su šeimyna braižytis naktį. Mergaitėms ir netinka. Bet Jonelis išprašydavo. Iš ryto sesytėms, anksčiau jas prikėlęs, rodydavo pilnus kibirus knibždančių, ilgomis žnyplėmis apsikabinėjusių vėžių.

Kelionė į Kauną pas vyskupą Motiejų Valančių

Jau kelinta diena Mačiulių kaime subruzdimas. Rengiamasi tolimon kelionėn. Į patį Kauną. Sartukai vaišinami avižomis, šukuojami šepėčiu. Jie blizga lyg ką tik išsiritę iš kevalo kaštanai. Kelionė pas vyskupą Valančių Sutvirtinimo sakramento! Jonuko mamytė svirne parinko drobės, gūnių, miliuko, čerkaso, staltiesių rietimų, kad būtų ką padėti po vadinamąja didžiule odine kepure, kurią rūpestingai pasiuvo kartu su gabiais ir nagingais kaimynais Vičiu, Gadliausku ir Butkais iš Bernotėlių kaimo. Vežimo apačia užtiesta šiaudiais ir išklota gūnia, kad vaikams būtų minkšta ir patogų sėdėti. Savi, kaimynų ir aplinkinių kaimų vaikai, lyg musės nuo medaus nenuvejami. Stebi, klausinėja:

– Dėde, kada išvažiuosime?

– Juk sakiau, kad tuoj po vidurnakčio.

– O kad bus tamsu ir nieko nematysim...

– Užsimerksim ir matysim...

– O kodėl vyskupas Valančius pas mus negali atvažiuot? Mūsų daug, o jis – vienas, – klausia Marcytė, Jonuko sesuo.

– Rusai neleidžia važinėti, neleidžia teikt Sutvir-

tinimo sakramento.

– O kodėl reikia jų klausyti? Jie ne savo žemėj. Jie negali mums įsakyti, – priduria kaimynų berniukas.

– Jų daug ir jie ginkluoti. Nereikia jų be reikalo pykinti. Pamažu su jais apsidirbsim, vaikai...

– Žinoma, apsidirbsim. Išauš ir mums Laisvės rytas, – prabyla iki šiol tylėjęs Jonelis.

Katrytė dar maža. Ji nevažiuos. Ji trina akytes ir nubėga į namus. Pranutė bando savo jausmus išreikšti pirštų – nebylių – kalba, bet šiandien niekas neturi laiko ir kantrybės ją stebėti, su ja gaišti...

Šešėliai ima ilgėti. Vežimas paruoštas. Ratų ašys išteptos. Ką manai? 77 kilometrai kelio! Praeis ir dvidešimt valandų bebildant.

– Dėdė, o kaip bus, jei vilkai mus užpuls?

– Et, vilkai gerų vaikų neėda!

– O kaip jie, kąsnio neatsikandę, žinos, kad mes geri?

– Kad kiekvienam ant kaktytės parašyta...

– O naktį, kaip matys vilkas?

– Žiburį uždegsim...

Vilkai... Vaikai buvo girdeję įvairiausių atsitikimų. Ne sykį pačiam Aleksandriui Mačiuliui reikėjo zovada nuo jų gelbėtis. Naktį važiuojant galima nuo jų apsiginti mėtant iš vežimo uždegtą šiaudų pėdą. Ugnies vilkai bijo. Bet vienam važiuojant tai nėra lengva. Dievo valia! Vieškelis iš-

Danutė Lipčiūtė-Augienė per paskutinį savo gimtadienį 2020 metais. Nuotrauka iš asmeninio Virginijos Babonaitės-Paplauskienės albumo

džiuvęs, kelias geras, arkliai nušerti. Iki Betygalos – juokas, į Ariogalą – Dubysos pakrantėmis, ne miškais, iki Čekiškės jau niuresnis kelias, Vilkijos tarpas miškingiausias. Pasiekus Raudondvarį, jau kaip ir vietoje, nors kelio galas dar ilgas. Arkliai nuvargę, vaikai nebekantrūs. Ne tiek gyvenime pavojų nugalėta! Yra danguje galybė, kuri rūpinasi...

– Štiš tūpti, žvirbliai, rytoj prisikalbėsime. Visi žinot, kaip elgtis kelionėje?

– Taip, dėdė. Jei žandarą tik pamatom, gulam ant pilvų, galvas kepurėmis apsimovę į vežimo dugną. Dėdė rietimus ant mūsų sumeti ir tylim, kol dėdė ims švilpauti.

Taip ir keliavo Jonukas su kaimynų vaikais į Kauną pas vyskupą Valančių Sutvirtinimo sakramentui gauti. Ir ne kartą taip Aleksandras Mačiulis vežė vaikus. Buvo drąsus ir sumanus, mokėjo rusų kalbą, turėjo pažinčių. Ne sykį susitikdavo kelionėje žandarą. Tas prijogęs žvelgdavo po būda. O ten – įvairiausi audiniai marguoja.

– Kur visa tai veži? – klausia.

– Į parodą. Ar nežinai? Kaune garsi paroda.

– Kad ir garsi, bet negirdėjau.

Nestabdė, neklausinėjo. Kiek pavažiavęs Aleksandras Mačiulis ima švilpauti. Vaikai lyg sliekai iš po rietimų išlenda. Visiems juoko – nesulaukysi. Kitiems dar kailis nutirpęs. O kad taip čiaudėti užsinorėtum! Ką tada dėdė sakytų žandarams?

Grįždamas A. Mačiulis lietuviškų knygelėlių į vežimo dugną prisidėjęs parveždavo, žmonėms išdalindavo.

Jonelis labai puikiai visus poterius vyskupui Valančiui išpylė ir drąsiai į klausimus atsakinėjo.

– Kuo būsi, kai užaugsi? – klausia jo vyskupas.

– Kunigu būsiu, – nė nemirktelėjęs atsako Jonukas.

– O vyskupu ar nenori būti?

Pasižiūrėjo Jonelis tiesiai vyskupui Valančiui į akis ir susimąstė. Neatsakė, bet nesijuokė. Matyt, neatrodė jam, kad kalbėta juokais.